

УДК 681.3.06; 621.372.543

МЕТОД ЕНЕРГЕТИЧНО-ЕФЕКТИВНОГО ПЕРЕТВОРЕННЯ ІКМ-СИГНАЛІВ В ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ СИСТЕМАХ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Олексій Сташук
ВІТІ НТУУ „КПІ”

Анотація: Розроблено принципово новий, порівняно з існуючими в сучасних інформаційно-телекомунікаційних системах, метод багатоканальної передачі інформації шляхом перетворення імпульсно-кодової модуляції сигналів в позиційні кодово-імпульсні сигнали з подальшою маніпуляцією псевдовипадковими послідовностями. Запропонований метод дозволяє підвищити енергетичну ефективність та прихованість при передачі цифрових сигналів, що є актуальним для ІТС спеціального призначення.

Summary: The principle new, as compared to existing in the modern informatively-telecommunications systems, method of multichannel information's transmitting by transformation of PCM (puls code modulation) signals in positioning code puls signals with subsequent manipulation by pseudorandom sequences is developed in the article. The given method allows to increase power efficiency and secrecy at the transmission of digital signals which are especially actual for the ITS of special purpose.

Ключові слова: Імпульсно-кодова модуляція, енергетична ефективність, псевдовипадкова послідовність.

І Вступ

Одним з головних завдань, які вирішуються при створенні та функціонуванні інформаційно-телекомунікаційних систем спеціального призначення (ІТС СП) є забезпечення належного рівня безпеки інформації. Вирішення цього завдання покладається на систему захисту інформації (СЗІ), як невід'ємну складову ІТС. СЗІ є складною організаційно-технічною, економічною й інформаційною системою і складається з організаційних та інженерних заходів, фізичних засобів захисту, комплексу технічного захисту інформації (ТЗІ) та комплексу засобів захисту від несанкціонованого доступу.

Аналіз загроз безпеці інформації та методів захисту від них, проведений в [1], показав, що поряд з криптографічними методами захисту інформації одним з основних напрямків забезпечення безпеки інформації в ІТС СП є застосування методів підвищення прихованості передачі сигналів. Тому вдосконалення існуючих та розробка нових методів формування та обробки сигналів, спрямованих на підвищення їх прихованості та енергетичної ефективності, є перспективним напрямком досліджень у галузі інформаційної безпеки.

В даний час в ІТС СП широко застосовується спосіб передачі сигналів, в якому як цифровий код використовується бінарна імпульсно-кодова модуляція (ІКМ).

Метою статті є розробка методу енергетично-ефективного перетворення ІКМ сигналів для багатоканальних систем передачі, що функціонують у складі ІТС СП.

II Основна частина

Задача підвищення енергетичної ефективності в ІТС має комплексний характер і складається з низки аспектів, основними з яких є два:

- 1) енергетичні витрати на функціонування апаратури;
- 2) енергетичні витрати на передачу інформації, тобто витрати енергії, яка спрямовується безпосередньо в телекомунікаційний тракт.

В статті запропоновано рішення другого аспекту задачі, шляхом формування принципово нової, порівняно з ІКМ, структури цифрового сигналу. При перетворенні початкового сигналу (стандартного сигналу ІКМ) такі характеристики системи, як необхідна смуга частот, завадостійкість та інформаційна швидкість передачі потрібно зберегти незмінними, такими ж, як і у відповідних структур ІКМ сигналів. Це дасть можливість застосовувати даний спосіб на діючих телекомунікаційних трасах стандарту Е1.

В існуючих системах передачі з ІКМ структури (формати) сигналів складаються з послідовності кодових комбінацій (КК), які об'єднуються в цикли і надцикли. Такі структури містять k -розрядні кодові комбінації, де кількість енергетично наповнених одиниць в середньому дорівнює $k/2$. Однак, при

застосуванні замість бінарного, багатопозиційного, або M -арного кодування [2–4], відбувається підвищення енергетичної ефективності при передачі цифрових сигналів.

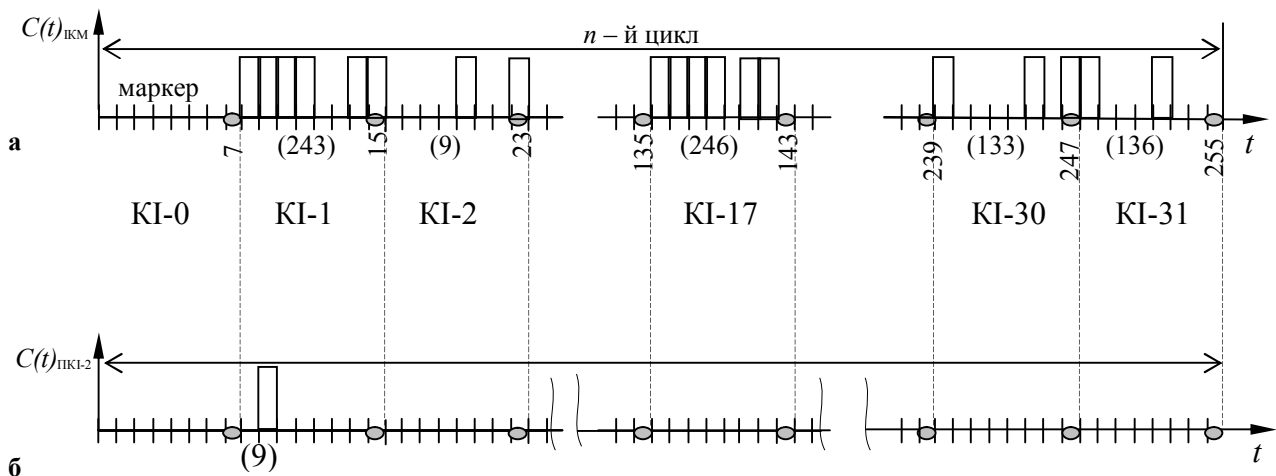
При M -арному способі передаються не k -розрядні КК, а одиночні імпульсні сигнали-символи (блоки), кожен з яких містить в одному зі своїх параметрів інформацію про цифрове значення відповідної k -бітової КК, тобто дискретної (за Котельниковим) вибірки. M символів багатопозиційного M -арного алфавіту пов'язані з кількістю k біт, які входять до складу КК, співвідношенням:

$$M = 2^k \text{ або } k = \log_2 M. \quad (1)$$

Сутність розробленого методу полягає в тому, що замість кожної k -розрядної кодової комбінації окремого каналного інтервалу (КІ) формується лише один імпульс-символ, в якому цифрова інформація, на відміну від ІКМ, міститься не в розміщенні нульових і одиничних імпульсів на відповідних розрядних позиціях кодової комбінації, а в номері тієї квантованої часової позиції, на якій розміщується цей одиночний імпульс (рис. 1) [5, 6]. Назвемо такий інформаційно-насичений імпульс, що містить інформацію про всю кодову комбінацію, позиційним код-імпульсом (ПКІ).

Всі реальні системи передачі мають обмежену смугу частот передачі Δf та обмежене значення пікової потужності P (обмежений динамічний діапазон). Для отримання енергетичного вигаду, не виходячи при цьому за межі відведених для тракту стандартної смуги частот і обмеженого динамічного діапазону, необхідно, щоб ПКІ мав тривалість $\tau_{\text{пкі}}$ і потужність $P_{\text{пкі}}$ такі ж самі, як у одиночного імпульсу ІКМ кодової комбінації:

$$\tau_{\text{пкі}} = \tau_{\text{ікм}}, P_{\text{пкі}} = P_{\text{ікм}}. \quad (2)$$

Рисунок 1 – Перетворення ІКМ-сигналів у позиційні код-імпульсні сигнали на прикладі другого каналу

- а – один цикл ІКМ сигналу, який містить 32 каналних інтервали;**
- б – ПКІ сигнал другого каналу (другого каналного інтервалу)**

Всі подальші перетворення утвореного ПКІ мають виконуватися при забезпеченні умови, що значення його енергії буде залишатись постійним.

Отже, зберігання смуги частот тракту буде дотримано при виконанні умови $\tau_{\text{пкі}} = \tau_{\text{ікм}}$.

Щодо завадостійкості, то, як відомо, визначальним фактором тут є енергія одиночного імпульсу (біта)

$$E_6 = P_6 \cdot \tau_6, \text{ або точніше, відношення } \alpha^2 = \frac{E_6}{N_0}, \text{ де } N_0 - \text{ спектральна щільність потужності завади.}$$

Потенційна завадостійкість цифрових систем оцінюється ймовірністю бітової помилки $P_{\text{пом}}$, яка визначається за критерієм ідеального спостерігача і для бінарної фазової маніпуляції знаходиться з наступного виразу:

$$P_{\text{пом}} = Q\left(\sqrt{\frac{E_6}{N_0}}\right), \quad (3)$$

де $Q(\alpha) = \frac{1}{\sqrt{2\pi}} \int_{\alpha}^{\infty} e^{-\frac{t^2}{2}} dt$ – табульована функція інтегралу ймовірності [2]. Проведемо співставлення

ймовірності помилки при використанні ПКІ з такою ж ймовірністю помилки для ІКМ. Оскільки потужність і тривалість одиночних імпульсів ПКІ та ІКМ однакові, то $\alpha_{\text{ПКІ}} = \alpha_{\text{ІКМ}} = \alpha$. Тому для одиночних імпульсів ймовірність помилки $P_{\text{пом}}$, яка залежить від аргументу інтеграла ймовірності α , буде мати однакове значення для ПКІ і ІКМ. Тобто, потенційна завадостійкість ПКІ буде однаковою з ІКМ.

Але при передачі одного дискретного знака повідомлення в ІКМ використовується, в середньому, $k/2$ імпульсів, в той час, як в розробленому методі лише один. Очевидно, що завдяки цьому при передачі відбувається енергетичний вигравш. Крім того, при прийомі кодових комбінацій відбувається накопичення помилок кожного з k імпульсів (бітів), тобто сумарна помилка кодової комбінації $P_{\text{пом кк}}$ зростає порівняно з бітовою помилкою $P_{\text{пом}}$ відповідно до виразу [8]:

$$P_{\text{пом кк}} = 1 - \left[1 - Q\left(\sqrt{\frac{E_6}{N_0}}\right)\right]^k. \quad (4)$$

Розраховані за цією формулою характеристики показано на рис. 2. Використання цих характеристик дозволяє провести розрахунок потенційних можливостей ІКМ та ПКІ сигналів і розрахувати енергетичний вигравш запропонованого методу β_E .

Розрахунок характеристик та їх аналіз проведено для цифрового ІКМ сигналу, де за зразок взято формат кадру стандарту E1, основу якого складають 8-розрядні кодові комбінації ($k = 8$). В таких ІКМ кодових комбінаціях кількість енергетично наповнених одиниць в середньому дорівнює $k/2$ (за умови однакової ймовірності появи нуля або одиниці на кожній розрядній позиції).

Розглянемо найпростіший випадок звичайного сигналу ІКМ та виконаємо порівняння результатів з сигналами ПКІ.

Характеристики, подібні до характеристик на рис. 2, широко поширені [2, 3, 7] і дозволяють визначити величину аргумента $\alpha^2 = E_s/N_0$, потрібну для забезпечення заданого значення помилки $P_{\text{пом}}$. На основі використання цих характеристик проведено визначення потенційних значень для показників енергетичної ефективності та розраховано енергетичний вигравш β_E , який може бути досягнуто. Очевидно, що більш енергетично ефективною буде та структура цифрового сигналу, для якої величина $\beta = 1/\alpha^2$ буде мати більше значення. Отже величина β характеризує енергетичну ефективність сигналу при його прийомі. Але в ній аж ніяк не враховується кількість енергетично наповнених імпульсів кодової комбінації, які посилаються в телекомунікаційний тракт, тобто не враховані повні енергетичні витрати цифрового сигналу при його передачі. Такі витрати враховуються кількістю імпульсів k , потрібних для передачі одного дискретного (за Котельниковим) виміру $k_{\text{потр}}$. Для сучасних ІКМ систем в середньому $k_{\text{потр}} = 8/2 = 4$. Для розробленої ПКІ системи $k_{\text{потр}} = 1$. З урахуванням сказаного, зрозуміло, що більш енергетично економічною слід вважати ту систему, для якої показник $\gamma = 1/k_{\text{іод}}$ має більше значення. Введемо показник, який характеризує енергетичну ефективність власне сигналу. За такий загальний енергетичний показник Φ прийемо добуток $\Phi = \beta \cdot \gamma = \frac{1}{\alpha^2} \cdot \frac{1}{k_{\text{потр}}} = \frac{1}{\alpha^2 \cdot k_{\text{потр}}}$. Тоді загальний вигравш в системі $\Phi_{\text{ПКІ}}$,

порівняно з системою $\Phi_{\text{ІКМ}}$ (з урахуванням енергетичних показників як при прийомі так і при передачі), буде дорівнювати:

$$\beta_E = \frac{\Phi_{\text{ПКІ}}}{\Phi_{\text{ІКМ}}}. \quad (5)$$

За наведеними в статті характеристиками потенційний енергетичний вигравш для сигналів ПКІ порівняно з сигналами ІКМ буде:

$$\beta_E = \frac{\Phi_{\text{ПКІ}}}{\Phi_{\text{ІКМ}}} = \frac{1}{1 \cdot \alpha_{\text{ПКІ}}^2} / \frac{1}{4 \cdot \alpha_{\text{ІКМ}}^2} = 4,82. \quad (6)$$

при $\alpha_{\text{ПКІ}}^2 = 19,5$ $\alpha_{\text{ІКМ}}^2 = 23,5$

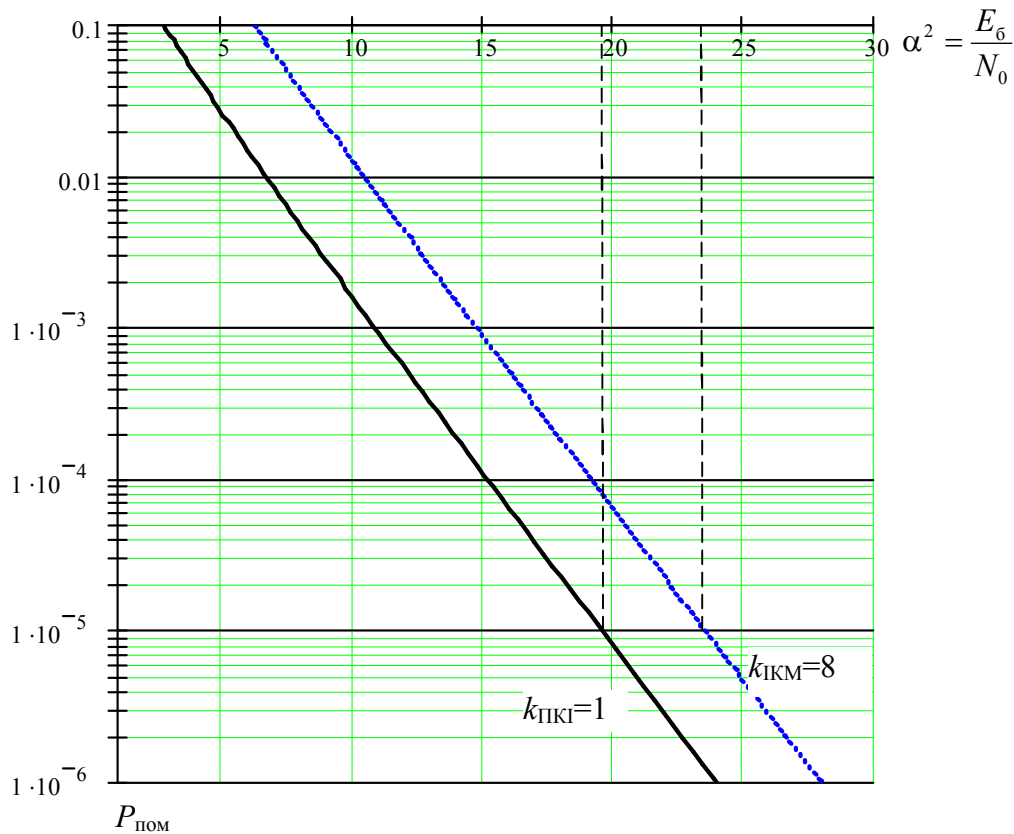
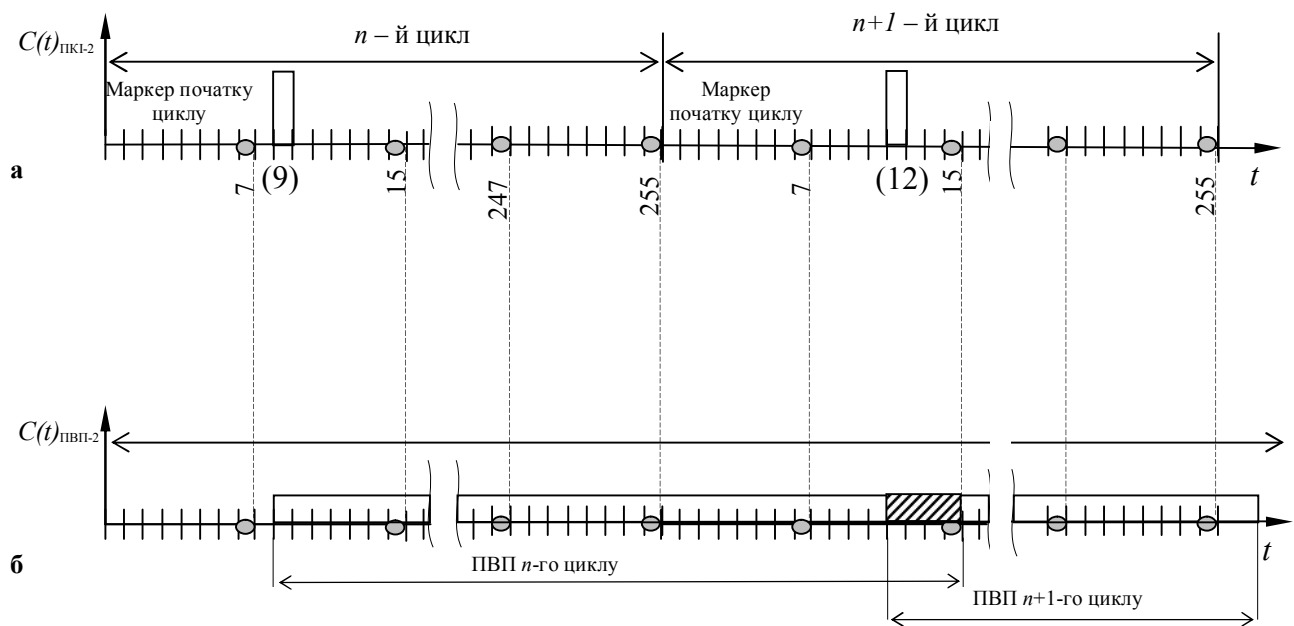

Рисунок 2 – Розрахунок залежності $P_{\text{пом}}$ від E_6/N_0

Вираз (6) характеризує максимально можливе значення енергетичного виграшу в ПКІ-системі. Досягнення енергетичного виграшу не повинно призводити до зменшення швидкості роботи системи. Для того щоб швидкість передачі не була знижена, а залишилась незмінною, необхідно знайти потрібну кількість квантованих часових позицій для кожного ПКІ. При дотриманні умов виразу (2) для передачі замість однієї восьмирозрядної кодової комбінації лише одного ПКІ необхідно мати не 8, а $L = 2^8 = 256$ квантованих часових позицій, на одній з яких повинен розташовуватись ПКІ. Така кількість часових позицій в системі, яка використовує восьмирозрядні кодові комбінації (наприклад, ІКМ-30/32), відводиться для передачі цілого циклу, який складається з $N = 32$ кодових комбінацій. Тому на форматі одного циклу, що містить L квантованих часових позицій, необхідно сформувати ПКІ не одного, а всіх N каналів. Для того, щоб реалізувати цю можливість, необхідно виділити резерв часу тривалістю рівно один цикл $T_{\text{ц}}$.

Таким чином, сформовані за таким принципом ПКІ виявляються розташованими не послідовно канал за каналом, як кодові комбінації ІКМ, а в іншому порядку. Утворені ПКІ розміщуються на N паралельних виходах. Кожен на своєму виході та на відповідній квантованій часовій позиції.

Далі необхідно кожному ПКІ надати індивідуальну відрізняльну ознаку, яка показувала б його каналний порядковий номер i . Імпульсними сигналами, що мають такі індивідуальні ознаки є різного роду ортогональні імпульсні псевдовипадкові послідовності (ПВП) [4, 8]. Кожний i -й ПКІ перетворюється у відповідну i -ту ПВП. При цьому буде відбуватися взаємне накладання ПВП різних каналів, а також можливе накладання ПВП одного каналу (рис. 3). Але це не призводить до порушення приймання сигналів, оскільки при використанні методів оптимального приймання, заснованих на обробці квазіортогональних ПВП за допомогою узгоджених фільтрів, буде здійснено незалежне відтворення кожного з сигналів, які накладалися. Сигнал відповідного узгодженого фільтру буде прийматися із загальної суміші усіх інших сигналів, які будуть сприйматися як адитивна інтерференція (шум). Принцип обробки сигналів такої системи на приймальному боці буде аналогічним асинхронно адресній системі зв'язку з кодовим розділенням каналів, яка описана в літературі [4].

Рисунок 3 – Перетворення позиційних код-імпульсних сигналів у ПВП на прикладі другого каналу:

а – два цикли ПКІ сигналів; б – ПВП сигнали другого каналу, які частково накладаються

Адитивна суміш таких ПВП після модуляції утворює груповий сигнал, який передається каналом зв'язку. Структура групового сигналу такої складної форми утворює суміш, яка подібна білому шуму і заважає виявити та декодувати її у випадку перехоплення.

Загальна енергія всіх субімпульсів такої ПВП $E_{\text{ПВП}}$ дорівнює енергії перетвореного ПКІ $E_{\text{ПКІ}}$, а тривалість кожного j -го субімпульсу послідовності дорівнює тривалості ПКІ:

$$E_{\text{ПВП}} = E_{\text{ПКІ}}; \tau_{j\text{ПВП}} = \tau_{\text{ПКІ}}. \quad (7)$$

Умову рівності енергій можна легко забезпечити, якщо потужність кожного субімпульсу ортогональної ПВП $P_{\text{ПВП}}$ прийняти у D разів меншою, ніж потужність ПКІ, де D – значення бази послідовності:

$$P_{\text{ПВП}} = \frac{P_{\text{ПКІ}}}{D}. \quad (8)$$

При дотриманні умов (2) і (8) розроблений метод перетворення ІКМ-сигналів може бути використаний на телекомунікаційних трактах зі стандартними значеннями смуги частот та швидкості стандарту Е1.

Недоліком запропонованого методу є збільшення складності обладнання приймального та передавального трактів. Проте розвиток елементної бази робить цей недолік несуттєвим.

Для оцінки ефективності розробленого методу було створено імітаційну модель в середовищі програмування *MatLab*. Результати моделювання показали, що при використанні ПВП, які повністю ортогональні між собою, енергетична ефективність системи передачі інформації підвищується в 2,2 рази порівняно зі стандартною ІКМ-системою. При використанні реальних ПВП (які не є повністю ортогональними) енергетичний вииграш складає близько 15-20%.

III Висновки

Таким чином, використання розробленого методу підвищує енергетичну ефективність при передачі сигналів в інформаційно-телекомунікаційних системах спеціального призначення, що в свою чергу дозволяє покращити прихованість та завадозахищеність, а значить, й інформаційну безпеку взагалі. Перевагою отриманої внаслідок запропонованих перетворень структури сигналу є, також, набуття властивостей шумоподібності, що, в свою чергу, підвищує прихованість передачі інформації. Така малопотужна шумоподібна суміш групового сигналу може передаватися, не створюючи завад сусіднім радіоелектронним засобам, які працюють в тому ж діапазоні частот. При цьому також ускладнюється розкриття факту передачі засобами радіотехнічної розвідки.

Отже, розроблений у статті метод забезпечує наступні переваги для інформаційно-телекомунікаційної системи:

- зниження щільності випромінювання електромагнітної енергії, завдяки чому відбувається покращення електромагнітної сумісності телекомунікаційних засобів;
- підвищення енергетичної прихованості;
- підвищення структурної та інформаційної прихованості завдяки використанню складних шумоподібних сигналів.

Література: 1. Сташук О. В. Цілісність інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах спеціального призначення: загрози та методи захисту / О. В. Сташук, М. М. Браїловський, О. В. Труш // Збірник наукових праць ВІПІ НТУУ „КПІ”. – 2010. – Вип. 1. 2. Скляр Б. Цифровая связь. Теоретические основы и практическое применение / Б. Скляр – [2-е изд]. – М.: Вильямс, 2003. – 1104 с. 3. Прокис Дж. Цифровая связь / Дж. Прокис; пер. с англ. под ред. Д. Д. Кловского. – М.: Радио и связь, 2000. – 797 с. 4. Варакин Л. Е. Теория систем сигналов / Л. Е. Варакин. – М.: Советское радио, 1978. – 304 с. 5. Пат. № 42417А Україна, МПК 7 Н 03 К 5/00. Спосіб аналого-цифрового перетворення електричних сигналів і позиційний код-імпульсний аналого-цифровий перетворювач електричних сигналів // Сташук О. В., Сташук Л. Д., Сташук В. Д. – Промислова власність, 2001, бюл. № 9, від 15.10.2001р. 6. Пат. № 5071 Україна, МПК 7 G 06 F 1/00. Кодоперетворювач ІКМ-сигналів у позиційні код-імпульсні сигнали // Сташук О. В., Сташук Л. Д., Сташук В. Д. – Промислова власність, 2005, від 15.02.2005р. 7. Теплов Н. Л. Теория передачи сигналов по электрическим каналам связи / Н. Л. Теплов. – М.: Воениздат, 1976 – 424 с. 8. Волков Л. Н. Системы цифровой радиосвязи: базовые методы и характеристики: Учебное пособие / Л. Н. Волков, М. С. Немировский, Ю. С. Шинаков. – М.: Эко-Трендз, 2005. – 392 с.

УДК 621.375

ЦИФРОВИЙ СИНХРОННИЙ АМПЛІТУДНИЙ ДЕТЕКТОР З ВІДНОСНО МАЛИМ ЧАСОМ ВИМІРЮВАННЯ

Ігор Форошук, Максим Кузнєцов, Олександр Сигаєв
НДЦ "ТЕЗІС" НТУУ "КПІ"

Анотація: Запропоновані теоретичне рішення задачі та спосіб практичної реалізації швидкого вимірювання амплітуди гармонічного періодичного сигналу.

Summary: The theoretical solving and practical realization of quick measuring of amplitude of harmonic wave are offered.

Ключові слова: Вимірювання амплітуди сигналів, амплітудний детектор.

Вступ

Стрімкий розвиток галузі телекомунікацій та обчислювальної техніки постійно розширює коло задач, які необхідно вирішувати при теоретичному розрахунку та практичній реалізації сучасних електронних пристроїв і систем. Крім того, складність вирішення подібних завдань стрімко зростає внаслідок існування невгамовного бажання користувачів щодо постійного збільшення швидкості та об'ємів передачі та обробки інформації.

Одним з нагальних завдань, яке виникає перед науковцями та інженерами при конструюванні, налагодженні та експлуатації електронного обладнання є вимірювання заданих характеристик електричних сигналів, а саме їх форми, амплітуди, фази, частоти, тощо.